

Knygos planavimas

Profesionaliai parengti knygą spaudai - pakankamai sunkus ir atsakingas darbas, kuriam reikia visų leidybos proceso dalyvių kvalifikacijos ir žinių. Priklausomai nuo leidinio sudėtingumo šį darbą dažniausiai atlieka kelių (o kartais ir keliolikos) žmonių kolektyvas - autorius (vertėjas), redaktorius, stilistas, korektorius, maketuotojas, dailininkas, fotografas, dizaineris ir daugelis kitų savo srities specialistų.

Pirmasis šio proceso etapas - tai konkretizuota mintis išleisti knygą, kitaip sakant, leidinio planavimas. Jis prasideda tada, kai kyla idėja arba atsiranda užsakymas. Tuomet materializuojami pirmieji (ir svarbiausi) idėjos kontūrai - rankraštis, kurio perspektyvas reikia įvertinti.

Anksčiau ši tvarka buvo griežtai reglamentuojama, tačiau šiuo metu ji grindžiama komercijos principais. Jeigu rankraštį pateikia užsakovas, kuris apmoka su leidyba susijusias išlaidas ir atsako už rankraščio turinį, vertinimas bus vienoks, jeigu leidinys užsakomas leidyklos ir rengiamas jos atsakomybe ir lėšomis - kitoks.

Reikėtų pastebėti, kad leidykla pagal įstatymą atsiko už išleisto leidinio turinį. Todėl šia prasme taip pat vertėtų atidžiai patikrinti autoriaus teiginius ir pateikiamus faktus (ypatingai jeigu jie yra skandalingi arba abejotino dorovinio turinio) bei šaltinius, kuriais jis rėmėsi. Reikalui esant geriau pasikonsultuoti su specialistais, teisininkais bei kitomis organizacijomis, kurios kompetentingos suteikti informaciją vienu ar kitu klausimu.

Taigi, šiuo etapu idėja turėtų įgauti apčiuopiamus bruožus: aptarta leidinio paskirtis ir auditorija, apimtis ir struktūra, dizainas ir formatas, spalvotumas, sudarymo principai, tiražas, biudžetas, įgyvendinimo terminai, galima realizacija, planuojamos pajamos ir daugelis kitų aspektų.

Autorinė sutartis

Atskirai reikėtų pakalbėti apie autorinę sutartį, kuri yra gana svarbi teisinio bendravimo tarp autoriaus ir leidėjo dalis.

Autorių teisių įstatymas Lietuvoje įsigaliojo 1996 metais, kai buvo ratifikuota Berno autorių teisių konvencija „Dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos" (nors Lietuvos autorių teisių gynimo asociacija (LAT-GA) įkurta dar 1990-aisiais).

Kiekvienas leidėjas anksčiau ar vėliau susidurs su šiuo klausimu, todėl šiek tiek reikėtų apžvelgti

Parengė ITMM Artūras Šakalys

pagrindinius autorių teisių ir autorinės sutarties principus. Literatūros kuriniu (plačiaja šio žodžio prasme) vadinami visi rašytiniai ir žodiniai kūriniai. Autorinės teisės apibrėžia Lietuvos Respublikos autorių teisių bei gretutinių teisių įstatymas įsigaliojęs 1999 m. birželio 9 d. Su šiuo įstatymu vertėtų susipažinti kiekvienam leidėjui.

Autoriumi laikomas asmuo, kuriam priklauso autoriaus teisės. Taigi autorius yra kūrinio (taip pat ir knygos) savininkas. Jam vienam priklauso išskirtinė teisė į kūrinį. Jo valia nuspręsti kūrinį skelbti ar sunaikinti. Paskelbęs jį visuomenei autorius turi teisę gauti už tai atlygį - parduoti tą kūrinį arba jį išnuomoti. Autorius savo kūrinį visuomenei gali tiesiog padovanoti. Dauguma autorių randa rėmėjų savo kūriniams išleisti arba patys padengia leidybos išlaidas, kad jų kūrinys išvystų pasaulį.

Finansiniai klausimai autoriui ne ką mažiau svarbūs negu leidėjui, todėl dažnai po knygos išleidimo autoriaus arba autorių teisių savininko ir leidėjo požiūriai į gautas už leidinio pardavimą pajamas ir pelno paskirstymą pradeda keistis. Todėl svarbu iš anksto numatyti visus galimų nesutarimų su autoriumi taškus ir pagal galimybes juos suderinti. Be abejo, gali būti ir žodinis autoriaus ir leidėjo susitarimas, tačiau pastaruoju atveju atsiveria didelės galimybės šio susitarimo interpretacijai teisinėse institucijose.

Bet kuriuo atveju, kol autorius niekam nėra davęs sutikimo išleisti savo kūrinį, jis yra vienintelis jo savininkas. Šią jo teisę gina autoriaus teisių apsauga, todėl kiekvienas leidėjas turėtų susipažinti su teisiniais aktais, apibrėžiančiais autoriaus teises.

Perimant iš autoriaus knygos rankraštį, labai svarbu suderinti visus teisinius autorystės klausimus, t.y. sudaryti autorinę sutartį. Šioje sutartyje reikėtų numatyti visus leidinio parengimo, užmokesčio (honoraro), nemokamų autoriaus knygos egzempliorių, autoriaus teisių, gretutinių teisių, pakartotino leidimo, teisių perdavimo tretiesiems asmenims, paveldėjimo ir daugelį kitų klausimų. Iškilus neaiškumams, reikėtų pasitarti su autoriaus teisių agentūros specialistais arba teisininkais.

Reikėtų pažymėti, kad autorinės sutartys sudaromos ne tik su knygos teksto autoriumi, bet ir su dailininku, iliustruotoju, fotografu ir kitais asmenimis, kurių darbai panaudojami leidinyje.